

PRAVNI OKVIR KAO TEMELJ DJELOVANJA POMOĆNIKA U NASTAVI

Mia Bašić Bućanović

Centar za autizam Osijek

Sažetak

Republika Hrvatska po pitanju inkluzije učenika s teškoćama u redovne odgojno-obrazovne ustanove aktivna je od 80-ih godina 20. stoljeća. Proces odgojno-obrazovne inkluzije u posljednje vrijeme u velikoj se mjeri ostvaruje putem pomoćnika u nastavi (PUN) odnosno stručnih komunikacijskih posrednika kao modela potpore obrazovanju i socijalizaciji učenika s teškoćama. Sukladno kontinuiranom rastu broja učenika s teškoćama očekuje se i kontinuitet rasta potrebe za uključivanjem pomoćnika u nastavi / komunikacijskih posrednika u odgojno-obrazovni proces. Premda je Republika Hrvatska u Ustav (NN 85/2010) te svoju obrazovnu politiku uključila istaknutu potrebu donijevši „Pravilnik o pomoćnicima u nastavi i stručnim komunikacijskim posrednicima“ (NN 102/ 2018), još uvijek ne postoje čvrsti zakonski temelji kojima se jasno definiraju kriteriji odabira, kompetencija, sustavne evaluacije, edukacije i podrške osobama koje obavljaju poslove PUN. Cilj je ovog rada dati prikaz zakonske regulative koja se odnosi na uključivanje pomoćnika / komunikacijskih posrednika u odgojno-obrazovni proces te identificirati područja koja su nedovoljno zakonski regulirana. Iako se istraživanja na području inkluzivnog odgoja i obrazovanja posredovanjem PUN intenziviraju, s naglaskom na stavove, kompetencije te suradnju PUN i učitelja, ona su i dalje malobrojna i nedostatna. Svrha je ovoga rada pregledom dokumentacije ukazati na izazove te doprinijeti ujednačavanju odgojno-obrazovne inkluzivne prakse na nacionalnoj razini.

Ključne riječi: odgojno-obrazovna inkluzija, legislativni okvir, pomoćnik u nastavi

UVODNA RAZMATRANJA

U ovom radu, analizi legislativnog okvira kao temelja djelovanja PUN u Republici Hrvatskoj, pristupa se iz socijalnog modela koji se javlja 90-ih godina 20. stoljeća. Socijalni model rezultat je šireg društvenog djelovanja u kontekstu osoba s invaliditetom te predstavlja protutežu dotadašnjem medicinskom modelu (70-ih) i modelu deficita (80-ih). Dok medicinski model velik naglasak stavlja na samo oštećenje nastojeći ga otkloniti, model deficita uviđa i nastoji zadovoljiti „posebne potrebe“ osoba s teškoćama, no rezultat je samo djelomična asimilacija osoba s teškoćama ponajviše integracijom u odgojno-obrazovne institucije (Navarro, 2015). Socijalni model predstavlja suvremeni pristup koji invaliditet drži posljedicom međudjelovanja same teškoće i društvenog utjecaja (Gašpar, Baus, Jakovčev, 2017, str. 77). Novim, socijalnom pristupom, predvođenim inkluzivnim procesom, nastojalo se uvesti promjene na svim razinama ljudskog djelovanja s ciljem osiguravanja jednakosti za sve. Inkluzivno obrazovanje predstavlja prošireni i produbljeni odgojni model koji rezultira integracijom djece s teškoćama u sustav redovnog školovanja (Zuckerman, 2016). Temeljno je načelo inkluzivnog obrazovanja težnja da svi učenici u razredu zajedno uče, a zadaća je škole prepoznati i odgovoriti na različite potrebe svih svojih učenika, osigurati im kvalitetno obrazovanje te sve potrebne resurse i odgovarajuće nastavne programe stvarajući školske zajednice (Thomas i Glenny, 2002; Nilholm, 2021). Organizacija Ujedinjenih naroda za obrazovanje, znanost i kulturu (UNESCO, 2005) inkluziju smatra „dinamičnim procesom koji odgovara na raznolikost potreba svih učenika kroz povećanje sudjelovanja u učenju, kulturi i zajednici te smanjenju isključenost unutar i iz obrazovanja“. Uključuje promjene i modifikacije u sadržaju, pristupima, strukturama i strategijama školovanja sa zajedničkom vizijom koja uključuje svu djecu odgovarajuće dobi, zastupajući uvjerenje da je odgovornost redovnog sustava obrazovati svu djecu. Obrazovanje za sve osigurava svoj djeci pristup kvalitetnom obrazovanju, što uz kvalitetne programe podrazumijeva i stvaranje uključivog okruženja u školama. Riječ je o prijateljskom okruženju, onom koje šalje poruke dobrodošlice, unutar kojeg je djeci omogućen zdrav razvoj, zaštita svih prava te koje jamči rodnu osjetljivost (UNESCO, 2015, str. 10). Odgojno-obrazovna inkluzija, kao dio šire inkluzivne filozofije, školu shvaća kao učinkovito sredstvo za borbu protiv diskriminatornih stavova, izgradnju uključivog društva i postizanje obrazovanja za sve (UNESCO 1994, prema UNESCO, 2005).

MEĐUNARODNI DOKUMENTI U KONTEKSTU ODGOJNO-OBRAZOVNE INKLUZIJE

Proces stvaranja inkluzivnog modela trajao je desetljećima, a njegove temelje čini pokret za zaštitu ljudskih prava. Sam pokret bio je rezultat međudjelovanja znanstvenih spoznaja, humanističkih, holističkih i socijalno-filozofskih gledišta te snažnog utjecaja osoba s teškoćama, njihovih roditelja i organizacija koje su djelovale u njihovu korist (Uzelac, Radovančić, 1993,

prema Teodorović i Bratković, 2001). U proporcionalnom vremenskom razdoblju stvarani su i ključni međunarodni akti o ljudskim pravima kao teoretski temelji koji su utrljali put inkluziji u zakonodavstva zemalja potpisnica. Važno je zaključiti kako su isti dokumenti kasnije postali osnovom za uključivanje i djelovanje PUN i stručnih komunikacijskih posrednika. Kronološkim redoslijedom donosimo popis dijela važnih međunarodnih dokumenata i njihovih zaključaka o smjeru inkluzije.

Ujedinjeni narodi 1945. godine preuzeli su nadležnost nad ljudskim pravima i formirali *Komisiju za ljudska prava Ujedinjenih naroda* (Drandić i Lazarić, 2018, str. 15). U prvom članku *Povelje Ujedinjenih naroda* stoji kako je cilj „ostvariti međunarodnu suradnju rješavanjem međunarodnih problema ekonomske, socijalne, kulturne ili humanitarne prirode te razvijanjem i poticanjem poštivanja ljudskih prava i temeljnih sloboda za sve, bez obzira na rasu, spol, jezik i religiju.“ Godine 1948. donesena je *Deklaracija o ljudskim pravima* koja postaje i ostaje temeljni legislativni dokument koji definira standarde ljudskih prava, a koji štiti sva druga prava. *Deklaracija o ljudskim pravima* osigurava besplatno osnovno obrazovanje cjelokupnoj populaciji djece (NN 47/2005). Nadalje, 1950. godine donesena je *Europska konvencija o ljudskim pravima i temeljnim slobodama*, a danas je važeća u izmijenjenom obliku te jamči zabranu diskriminacije na bilo kojoj osnovi (Spajić-Vrkaš, 2001, str. 4). Godine 1960. na zasjedanju Opće konferencije UNESCO-a donesena je *Konvencija protiv diskriminacije u odgoju i obrazovanju* kojom se promiče jednakost odgojno-obrazovnih mogućnosti i pristupa za sve (Spajić-Vrkaš, 2001, str. 2–6). Pet godina poslije, 1965. donesena je *Europska socijalna povelja*, temeljni dokument Vijeća Europe kojim se uređuje socijalna politika s osobitom naglaskom na pravo na osposobljavanje, rehabilitaciju i socijalnu integraciju (*Europska socijalna povelja* (srce.hr)). Na Općoj skupštini UN-a 1966. godine usvojen je međunarodni pakt o gospodarskim, socijalnim i kulturnim pravima kojim se jamči obvezno i besplatno osnovnoškolsko obrazovanje za sve, u skladu s mogućnostima (Spajić-Vrkaš, 2001, str. 28–29). *Deklaracija UN-a o pravima osoba s intelektualnim teškoćama* iz 1971. godine jamči jednakost i uključenih osoba s intelektualnim teškoćama u sve društvene sfere kao i pravo na obrazovanje (Teodorović i Bratković, 2001, str. 280). Godine 1975. *Deklaracijom UN-a o pravima osoba s posebnim potrebama* izjednačavaju se prava svih invalidnih skupina, sprječava se njihova diskriminacija te osigurava dostojanstven život s kompletnom zdravstvenom, rehabilitacijskom, socijalnom i gospodarskom skrbi (NN 47/2005). Zatim, 1989. godine održana je *Konvencija UN-a o pravima djeteta* u kojoj se djeci osigurava posebna skrb i zaštita njihovih prava kao i pravo sve djece na temeljno obrazovanje neovisno o različitostima (UNICEF, 2007). *Svjetska deklaracija o odgoju i obrazovanju za sve* u Jomtieniu na Tajlandu iz 1990. godine kao glavnu premisu isticala je sveopću dostupnost odgoja i obrazovanja te smanjenje razlika među djecom i mladima (Spajić-Vrkaš, 2001, str. 74). Godine 1993. u Okviru UN-ovih standardnih pravila promiče se *Jednakost prilika za osobe s teškoćama u razvoju* (Pravilo 6). Dokument promiče jednakost obrazovnih mogućnosti za uključivanje sve djece i mladih u sustav redovnog školovanja (*Guidelines for Inclusion*, 2005, str. 14). Godine 1994. održana je *Izjava u Salamanci* te je donesen *Okvir za djelovanje o obra-*

zovanju za posebne potrebe. Ovim dokumentima donesena je odluka o uključivanju sve djece u odgojno-obrazovni sustav. Njome svako dijete, bez obzira na emocionalno, socijalno, jezično, fizičko, intelektualno ili drugo stanje, ima pravo na uključenje u redovnu školu. Ono se i danas smatra najvažnijim dokumentom na području edukacijske rehabilitacije (Ainscowa i sur, 2019). Na zasjedanju *Međunarodne konferencije o odgoju i obrazovanju* 1995. donesena je deklaracija i cjeloviti okvir djelovanja u odgoju i obrazovanju za mir, ljudska prava i demokraciju među čijem se ciljevima isticalo poticanje onog odgoja i obrazovanja koje razvija sposobnost razumijevanja i prihvaćanja razlika među pojedincima, spolovima, narodima i kulturama kao vrednotu te razvijanje sposobnosti komunikacije, razmjene i suradnje s drugima (Spajić-Vrkaš, 2001). Sljedeće 1996. godine na snagu stupa *Europska socijalna povelja* Vijeće Europe koja u članku 6. posebno ističe prva djece i mladeži na zaštitu, u članku 9. i 10. obrazlaže se pravo osoba s invaliditetom na profesionalno usmjeravanje i profesionalnu izobrazbu te u članku 15. pravo hendikepiranih osoba na autonomiju, socijalnu integraciju i sudjelovanje u životu zajednice (<https://hrcak.srce.hr/file/47192>). Na *Svjetskom obrazovnom forumu* (EFA ciljevi, Dakar) iz 2000. godine realiziran je *Okvir za akciju* u kojemu stoji kako sva djeca trebaju imati pristup besplatnom i obveznom obrazovanju. Naglasak je na populaciji socijalno obespravljene i marginalizirane djece i mladih (Guideliness for Inclusion, 2005). Zatim slijedi prihvaćenje studije *O pravu na obrazovanje za osobe s invaliditetom* koja naglašava važnost inkluzije 2001. godine. Godine 2008. prihvaćena je UN-ova *Konvencija o pravima za osobe s invaliditetom* koja promovira društvenu inkluziju kao temelj društvene jednakosti (Guideliness for Inclusion, 2005, str. 14). Godine 2016. objavljen je *Okvir za djelovanje u području obrazovanja do 2030.* kojim se naglašavaju uključenost i jednakost kao temelji za kvalitetno obrazovanje. Okvir naglašava potrebu za rješavanjem svih oblika isključenosti i marginalizacije, razlika i nejednakosti u procesu pristupa, sudjelovanja i ishoda učenja (Ainscowa, Sleeb i Marnie Bestb, 2019, str. 672). Iste 2016. godine donesena je *UN-ova rezolucija za razdoblje do 2030. godine* koja donosi 17 ciljeva održivog razvoja. Četvrti cilj odnosi se na kvalitetu obrazovanja i podrazumijeva: besplatno primarno i sekundarno obrazovanje, jednak pristup predškolskom obrazovanju, jednak pristup dostupnom tehničkom, strukovnom i visokom obrazovanju, povećanje broja ljudi s vještinama ključnim za financijski uspjeh, uklanjanje diskriminacije u obrazovanju, univerzalno opismenjavanje, edukaciju za održivi razvoj i globalno građanstvo, izgradnju i nadogradnju inkluzivnih i sigurnih škola, povećanje stipendiranja za visoko obrazovanje u zemljama u razvoju i povećanje broja kvalificiranih učitelja u zemljama u razvoju (UN, 2015). Posljednji i aktualni dokument koji je utjecao na kvalitetu života, ali i na obrazovanje osoba s invaliditetom na svjetskoj razini je *Strategije Vijeća Europe za osobe s invaliditetom 2017. do 2023. godine* čiji je opći cilj osigurati jednakost, dostojanstvo i jednake mogućnosti za osobe s invaliditetom. Prioritetno područje je strategije nediskriminacija i jednakosti unutar područja obrazovanja, zdravstva i tržišta rada. Obrazovanje se smatra temeljnim čimbenikom jamstva uključenosti u društvo i postizanja dostojanstva, neovisnosti i jednakosti (OECD, 2023).e mogućnosti za osobe s no od prioriternih podru

ZAKONSKO-PRAVNI OKVIR ODGOJNO-OBRAZOVNE INKLUZIJE U REPUBLICI HRVATSKOJ

Prethodno navedeni međunarodni dokumenti predstavljaju odrednice inkluzivnog obrazovanja, ugrađeni u sve zakonske, provedbene, strateške i kurikularne dokumente hrvatskog obrazovnog sustava (Igrić, 2015). Slijedom navedenoga, radom se izdvajaju temeljni dokumenti u Republici Hrvatskoj koji osiguravaju odgojno-obrazovnu inkluziju, paralelno predstavljajući zakonsku osnovu vođenja i djelovanja pomoćnika u nastavi. Godine 1980. izglasan je *Zakona o odgoju i osnovnom obrazovanju u Saveznoj Republici Hrvatskoj* koji omogućuje djeci s teškoćama školovanje unutar redovnih školskih ustanova (Drandić i Radetić Paić, 2020). Godine 1990. donesen je *Ustav Republike Hrvatske* koji jamči posebnu skrb za osobe s invaliditetom, njihovu pripadnost široj društvenoj zajednici te apostrofira temeljno pravo svakog djeteta na primjereno obrazovanje (NN 56/90). Godine 2005. Republika Hrvatska, želeći oblikovati civilno, ekonomski uspješno, građanski osviješteno i demokratsko društvo, donosi *Deklaraciju o pravima osoba s invaliditetom* kojom potvrđuje pravo svih građana na ravnopravno sudjelovanje u svim segmentima društva i nesmetano raspolaganje zakonskim ustavnim pravima (NN 47/05). Sljedeće 2006. godine donesen je *Nacionalni plan aktivnosti za prava i interese djece* koja u svoje ciljeve uključuje stvaranje prostornih, kadrovskih i drugih pretpostavki u cilju što kvalitetnijeg odgojno-obrazovnog procesa, sprječavanje isključenosti u odgojno-obrazovnom sustavu, razvijanje kvalitete učenja te promicanje prava djeteta. Godinu dana poslije, 2007. godine usvojena je *Nacionalna strategija za izjednačavanje mogućnosti za osobe s invaliditetom* (Igrić, Marinić i Maljevac, 2021). *Zakon o potvrđivanju Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i fakultativnog protokola uz Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom* prema kojima je obrazovanje dostupno svim učenicima u okolini u kojoj stanuju te koje osigurava prilagodbu sadržaja i individualizirane postupaka od strane kvalificiranih odgojno-obrazovnih stručnjaka (NN 6/07) donesen je 2008. godine. Iste godine izglasan je i *Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi* kojim se uređuje djelatnost osnovnog i srednjeg obrazovanja (NN 87/08) i *Državni pedagoški standard osnovnoškolskoga sustava odgoja i obrazovanja* koji u članku 15. propisuje kako škola ima mogućnost osigurati pomoćnika u nastavi, prevoditelja znakovnoga jezika ili osobnoga pomoćnika onim učenicima kojima je prema rješenju o primjerenom obliku obrazovanja potrebna pomoć u učenju, kretanju te obavljanju školskih aktivnosti (NN 63/2008). Godine 2008. donesen je i *Zakon o suzbijanju diskriminacije* koji u članku 8. svako neosiguravanje prilagodbi osobama s invaliditetom i djeci s teškoćama smatra diskriminacijom (NN 85/08). Godine 2009. godine usvojen je *Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o broju učenika u redovitom i kombiniranom razrednom odjelu i odgojno-obrazovnoj skupini u osnovnoj školi* (NN 73/2010). Godine 2011. uslijedilo je donošenje *Nacionalnog okvirnog kurikulum za predškolski odgoj te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje* kojim se definiraju vrijednosti, ciljevi i načela kao smjernice odgojno-obrazovne djelatnosti, metode, sredstva i oblici rada te odgojno-obrazovna područja kao temeljni sadržaj (MZOŠ, 2011). Godine 2014. donesena su dva važna dokumenta: *Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije* (MZOŠ, 2014)

i *Pravilnik o postupku utvrđivanja psihofizičkog stanja djeteta, učenika te sastavu stručnog povjerenstva* (NN 67/14). Opći je cilj *Strategije obrazovanja, znanosti i tehnologije* provesti temeljitu kurikularnu reformu sukladno suvremenim svjetskim zahtjevima, a od specifičnih ciljeva izdvaja se onaj koji teži razviti cjelovit sustav podrške učenicima i to: uspostavljanjem standardiziranih mehanizma rane identifikacije razvojnih potreba i mogućih teškoća djece, uspostavljanjem cjelovitog sustava podrške djeci i učenicima u odgojno-obrazovnim ustanovama te izgradnjom kapaciteta cjelovitog sustava podrške djeci i učenicima (MZOŠ, 2014). *Pravilnikom o postupku utvrđivanja psihofizičkog stanja djeteta, učenika te sastavu stručnog povjerenstva* propisuje se postupak utvrđivanja psihofizičkog stanja djeteta odnosno učenika zbog upisa u prvi razred osnovne škole, prijevremenog upisa, odgode ili privremenog oslobađanja od upisa u prvi razred osnovne škole, privremenog oslobađanja od već započetog školovanja i zbog utvrđivanja primjerenog programa školovanja te sastav stručnih povjerenstava koja utvrđuju psihofizičko stanje djeteta (NN 67/14). Godine 2015. *Pravilnikom o osnovnaškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju* stečeni su preduvjeti za neke ključne modele podrške: centri potpore, mobilni stručni timovi kao multidisciplinarnе službe potpore, koordinator škole za posebne potrebe i pomoćnik u nastavi (NN 24/2015). Sljedeće 2016. godine donesen je *Nacionalni dokument okvira za poticanje i prilagodbu iskustava učenja te vrednovanje postignuća djece i učenika s teškoćama* koji kroz vrijednosti i načela inkluzivnog obrazovanja daje smjernice za kurikularno planiranje, utvrđivanje teškoća i razine odgojno-obrazovne potpore, vrednovanja te definira zadaće pomoćnika i stručnih komunikacijskih posrednika u nastavi (MZO, 2017). Nadalje, 2017. godine dolazi do usvajanja *Nacionalne strategija za izjednačavanje mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2017. do 2020. godine* koja je za ciljeve imala osigurati uvjete (programske, profesionalne, prostorne i sl.) za provedbu inkluzivnog odgoja i obrazovanja učenika s teškoćama, ustrojiti centre potpore i stručne (mobilne) timove, uključiti veći broj djece s teškoćama u redoviti sustav predškolskog, osnovnaškolskog i srednjoškolskog te visokoškolskog odgoja i obrazovanja u sredini u kojoj dijete/mlada osoba živi (NN 42/2017). Godine 2018. donesen je i *Pravilnik o pomoćnicima u nastavi i stručnim komunikacijskim posrednicima* (NN 102/2018). Navedeni pravilnik uređuje pitanja uključivanja, osposobljavanja, djelovanja i praćenja rada pomoćnika u nastavi. Riječ je o temeljnom dokumentu za postupanje svih PUN /komunikacijskih posrednika u Republici Hrvatskoj. Svi navedeni dokumenti predstavljaju temeljne uvjete za odgojno-obrazovnu inkluziju, odnosno škole za sve učenike koje pružaju podršku različitostima (Booth i Ainchow, 2002).

ANALIZA STANJA I PREGLED ISTRAŽIVANJA HRVATSKIH POMOĆNIKA U NASTAVI

Suvremena hrvatska škola teži inkluzivnoj politici koja obuhvaća uključivanje učenika s teškoćama u redovnu nastavu osiguravajući pri tome materijalno-kadrovske i tehničke uvjete za ravnopravno sudjelovanje učenika s teškoćama u nastavi i obrazovanju općenito (Drandić i

Lazarić 2018., Drandić i Radetić Paić, 2020). *Pravilnikom o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama* (NN 24/2015) jasno su naznačene vrste program-ske, profesionalne te pedagoško-didaktičke prilagodbe učenicima s teškoćama. PUN i stručni komunikacijski posrednici dio su profesionalne podrške učenicima s teškoćama te predstavljaju jedan od oblika razumne prilagodbe u skladu s individualnim potrebama učenika kako bi se omogućilo njihovo ravnopravno sudjelovanje u odgojno-obrazovnom procesu i spriječila njihova diskriminacija na osnovi invaliditeta. Nedavno provedena studija Nacionalnog vijeća za edukacijsku rehabilitaciju u Irskoj potvrđuje značajnost PUN kao važnog elementa edukacijske inkluzije, prema mišljenju ravnatelja, samih PUN, djece s teškoćama i njihovih roditelja (Zhaoa, Rosea, Shevlin, 2021, str. 196).

Prema definiciji Ministarstva znanosti i obrazovanja „pomoćnik u nastavi je osoba koja pruža neposrednu potporu učeniku tijekom odgojno-obrazovnog procesa u zadacima koji zahtijevaju komunikacijsku, senzornu i motoričku aktivnost učenika, u kretanju, pri uzimanju hrane i pića, u obavljanju higijenskih potreba, u svakodnevnim nastavnim, izvannastavnim i izvanučioničkim aktivnostima, a sve prema izrađenome programu rada prema utvrđenim funkcionalnim sposobnostima i potrebama svakoga pojedinog učenika te uputama učitelja/nastavnika, stručnih suradnika škole, odnosno stručnoga tima. PUN može pružati potporu jednom ili dvoje učenika u istome razrednom odjelu ili različitim razrednim odjelima ili skupini učenika istoga razrednog odjela/odgojno-obrazovne skupine uzimajući u obzir individualne potrebe svakog učenika“ (NN 102/2018). Nadalje, „stručni komunikacijski posrednik je osoba koja daje komunikacijsku potporu gluhim, naglušim i gluhoslijepim učenicima u onom sustavu komunikacije koji preferira gluhi, nagluhi ili gluhoslijepi učenik: hrvatski znakovni jezik, prilagođeni hrvatski znakovni jezik (taktilni, locirani, vođeni) ili ostale sustave komunikacije koji se temelje na hrvatskome jeziku (simultana znakovno-govorna komunikacija, ručne abecede, titlovanje ili daktilografija, očitavanje govora s lica i usana, pisanje na dlanu i korištenje tehničkih pomagala)“ (NN 102/ 2018). Uloga je stručnog komunikacijskog posrednika posredovanje u komunikaciji između učenika i njegove okoline tijekom samog odgojno-obrazovnog procesa, ali i u svim drugim kurikularnim aktivnostima: izvannastavnim i izvanučioničkim aktivnostima (NN 102/2018). Ukratko, pomoćnici u nastavi i stručni komunikacijski posrednici obavljaju sličnu djelatnost, a razlika se ogleda u populaciji na koju je podrška usmjerena. Očekuje se da će pomoćnici u nastavi u odgojno-obrazovnom procesu učenika s teškoćama sudjelovati obavljajući poslove: potpore u komunikaciji i socijalnoj uključenosti, potpore u kretanju, potpore u uzimanju hrane i pića, potpore u obavljanju higijenskih potreba (u slučaju nepostojanja adekvatne medicinske/njegovateljske pomoći), potpore u obavljanju školskih aktivnosti i zadataka i suradnje s radnicima škole te vršnjacima učenika u razredu kroz razmjenu informacija potrebnu za praćenje i unapređivanje rada s učenikom (NN102/2018). Popisani poslovi podrazumijevaju prethodno stečene skupove kompetencija: različiti oblici potpore u inkluzivnom obrazovnom procesu učenika s teškoćama u razvoju, osnove socijalne potpore i potpore u interakcijama učenika s teškoćama, osnove potpore u komunikaciji učenika s teškoćama u

razvoju, rad i komunikacija u školskom okruženju, sigurnost i zdravstvena zaštita učenika s teškoćama u razvoju i fizička potpora učenicima s teškoćama (HKO, 2021). Pomoćnik u nastavi kompetencije za obavljanje posla stječe putem završenog programa osposobljavanja za obavljanje posla pomoćnika u nastavi u radu s učenicima s teškoćama koji u Republici Hrvatskoj nudi 39 ustanova za obrazovanje odraslih (<https://www.asoo.hr/obrazovanje/obrazovanje-odraslih/pretrazivanje-obrazovanja-odraslih/>).

Jačanjem inkluzivnog procesa odnosno povećanjem broja učenika s teškoćama u redovne školske ustanove rastao je i broj PUN (Giangreco, Doyle, 2007; Blatchford, Russell, i Webster 2012; Sharma i Salend, 2016). Broj pomoćnika u Republici Hrvatskoj 2005. godine iznosio je 209, a svake sljedeće je rastao. Taj rast u razdoblju 2019./2020. školske godine iznosi 293 %. Danas svjedočimo broju od 4 700 pomoćnika u nastavi u Republici Hrvatskoj (<https://www.srednja.hr/novosti/drasticno-povecanje-broj-pomocnika-nastavi-pet-godina-porastao-vise-290/>). Temeljni dokument cjelokupnog hrvatskog odgojno-obrazovnog sustava *Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi* (NN 87/2008) u izmjenama iz 2014. godine, upisuje stavak o uključivanju PUN i stručnih komunikacijskih posrednika kao potpore učenicima s teškoćama (Drandić, 2017), a tek se 2017. godine *Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi* (NN 68/2018) proširuje dodatkom o „utvrđivanjem načina i sadržaja osposobljavanja PUN i stručnih komunikacijskih posrednika kao i postupka radi ostvarivanja prava učenika s teškoćama na potporu pomoćnika i stručnih komunikacijskih posrednika. Od trenutka uvođenja pomoćnika u razrede do trenutka donošenja *Pravilnika o pomoćnicima u nastavi i stručnim komunikacijskim posrednicima s pripadajućim obrascima* (NN 102/2018) prošlo je 13 godina. Pravilnik je osnovni, obvezujući dokument kojim se definiraju načini uključivanja te način i sadržaj osposobljavanja i obavljanja poslova PUN i stručnih komunikacijskih posrednika u školama i drugim javnim ustanovama koje provode djelatnost odgoja i obrazovanja, uvjeti koje moraju ispunjavati jednako kao i postupak radi utvrđivanja prava učenika s teškoćama na pomoćnika i komunikacijskog posrednika. Program rada pomoćnika u nastavi izrađuje stručni suradnik škole kojeg imenuje ravnatelj – koordinator za pomoćnike u nastavi, a u suradnji s drugim radnicima škole koji su uključeni u odgojno-obrazovni rad s učenicom. Cilj je djelovanja pomoćnika u nastavi izjednačavanje mogućnosti svih učenika (Jurković, Penić, Jurković, Maglić, 2020).

U knjizi *Pomoćnik u nastavi u inkluzivnom obrazovanju* (2018), autorice Drandić i Lazarić objašnjavaju i međunarodni i hrvatski kontekst inkluzivnog odgoja i obrazovanja putem pojmovnih određenja i normativnih okvira. Autorice se dotiču i pitanja pravnih temelja za uvođenje pomoćnika u nastavi u redovne škole raspravljajući o tada još neusvojenom *Nacrtu Pravilnika o pomoćnicima u nastavi i stručnim komunikacijskim posrednicima* (MZOS, 2015). Navedena publikacija opisuje i programe edukacije za pomoćnika u nastavi razlikujući tako: *Program uvođenja u rad pomoćnika u nastavi*, *Program osposobljavanja pomoćnika u nastavi za rada s učenicima s teškoćama* i jednogodišnji *Program izobrazbe pomoćnika u nastavi*. Analizom zakonskog okvira pitanjem uloge pomoćnika u nastavi i njihovim kompetencijama bave

se i autorice Igrić, Marinić i Maljevac (2021). Autorice ističu nužnost ujednačavanja prakse na nacionalnoj razini kreiranjem standarda zanimanja pomoćnik u nastavi. Baveći se pitanjem suradnje pomoćnika u nastavi i učitelja u provođenju odgojno-obrazovne inkluzije učenika s teškoćama, Drandić i Radetić Paić upućuju „na povoljne stavove pomoćnika u nastavi prema međusobnoj suradnji s učiteljima u inkluzivnom obrazovanju kao važnog čimbenika društvene i socijalne uključenosti djece s teškoćama u razvoju“ (2020, str. 171). Dodaju i kako postoji svijest pomoćnika u nastavi o nedostacima na planu edukacija za pomoćnike, vezanim uz rad s učenicima s teškoćama i provođenje odgojno-obrazovne inkluzije. Na problem nedostatka standardizirane edukacije s pripadajućim praktičnim sadržajima upućuje i Bukvić (2022) dodajući kako aktualne edukacije ne omogućuju odgovarajuću pripremu za sve specifičnosti funkcioniranja učenika s teškoćama, od razvoja preko komunikacije do vrsta i načina usvajanja odgojno-obrazovnih sadržaja.

Rezultati su inozemnih istraživanja o učinkovitosti djelovanja pomoćnika u nastavi dvojaki. Iako studije provedene u Sjedinjenim Američkim Državama, Ujedinjenom Kraljevstvu i Australiji pokazuju da kvalitetno educirani i supervizirani PUN u nastavom procesu mogu potaknuti proces učenja i prosocijalno ponašanje učenika (Giangreco, 2013; Salend, 2016), rezultati studija provedenih na Cipru, Islandu i Irskoj identificirali su nejasnoće u vezi s profesionalnom ulogom PUN, ograničenu komunikaciju i mogućnosti za suradnju, osposobljavanje, superviziju i profesionalno učenje kao glavne čimbenike koji ometaju učinak rada PUN (Navarro, 2015). Webster i De Boer (2021, str. 295) nužnim smatraju nastavak dosadašnjih istraživanja na temu pojašnjenja uloge PUN, osposobljavanja i supervizije PUN jer ih smatraju globalnim smjericama profesionalizacije zanimanja PUN.

POMOĆNIK U NASTAVI KAO STANDARDIZIRANO ZANIMANJE

Primjer Republike Irske pokazuje kako je brzo širenje usluge PUN nadmašilo napore zakonodavne vlasti da iste regulira i jasno konceptualizira sva pitanja glede pomoćnika zbog čega se na pomoćnike nepravedno stavljao prevelik opseg posla (Zhaoa i sur., 2021, str.184). Romstein i Velki (2017), ističući diskrepancu između zakonske regulative i prakse u Republici Hrvatskoj, zagovaraju potrebu istraživanja pitanja stručnog osposobljavanja pomoćnika, procesa njihova zapošljavanja te sustavne evaluacije njihova rada. Analizom *Pravilnika o pomoćnicima u nastavi i stručnim komunikacijskim posrednicima* (NN 18/ 2020) razvidno je kako su pravilnikom jasno definirane dužnosti, obveze i kriteriji za uključivanje i djelovanje pomoćnika u nastavi, ali ono što nije jasno definirano prava su i privilegije osoba koje obavljaju djelatnost PUN. Nedovoljno definirana prava stvaraju prostor sive zone i mogućnost kršenja tih istih prava bez popratnih sankcija. Posebice se ističu nedovoljno definirana radnička prava, a navedeno proizlazi iz činjenice da PUN nisu zaposlenici nadležnog Ministarstva znanosti i obrazovanja, već se novac za njihovo financiranje izdvaja djelomično iz blagajne tijela lokalne/regionalne

samouprave, a drugi, veći dio plaće osiguran je nepovratnim sredstvima Europskog socijalnog fonda. Time se ne stječu prava iz *Temeljnog kolektivnog ugovora za službenike i namještenika u javnim službama* (NN 56/2022) kao ni prava iz *Kolektivnog ugovora za zaposlenike u osnovnim školama* (NN 51/2018). Konkretno, PUN u slučaju privremene nesposobnosti za rad ostvaruju pravo na naknadu plaće u iznosu od 70 %, dok ostali zaposlenici škole primaju 80 % iznosa mjesečne plaće. Nadalje, (ne)plaćanje prekovremenih sati rada jer se nerijetko događa da PUN, zbog organizacije posla, dolaze ranije i odlaze kasnije iz škole. Jednako tako, u svrhu dobre suradnje i podizanja kvalitete rada odvajaju dodatno vrijeme za konzultacije s učiteljima. To nije njihova zakonska obveza, ali je s druge strane nužan dio kvalitetno obavljenog posla koji ne pripada troškovima plaće (Webster, Blatchford, Bassett, Brown, Martin, Russel, 2014).

Nadalje, autorice Romstein i Velki (2017) naglašavaju problem česte izmjene pomoćnika, nedovoljne zakonske jasnoće kod pitanja dodjele pomoćnika djeci u riziku za razvoj teškoća, uloge pomoćnika kao podrške cjelokupnom nastavnom procesu (ne samo pojedincu s teškoćama) te neujednačenost procesa formalne edukacije PUN. Svjetska istraživanja ističu sličnu problematiku. Rezultati velike metastudije (Cajkler i sur. 2007, prema Igrići sur., 2021) ukazali su na probleme glede privremenog zaposlenja, nedovoljne kvalitetne osposobljenosti za posao PUN, niske plaće pomoćnika kao i opasnost od moguće izolacije učenika kojemu je dodijeljen pomoćnik. Republika Hrvatska takvom je razvoju događaja pokušala doskočiti izradom *Standarda novoga zanimanja i standarda kvalifikacije pomoćnika u nastavi* (<https://hko.srce.hr/registar/standard-zanimanja/detalji/88>) koji služi kao temelj za izradu obrazovnih programa na svim razinama. Proveli su ga Ministarstvo znanosti i obrazovanja te Ministarstvo rada i mirovinskog sustava Republike Hrvatske kao dio inkluzivne obrazovne politike (Igrić i sur., 2021). Standard zanimanja možemo tumačiti kao predradnju za nužne promjene u nacionalom radnom zakonodavstvu, a kojim se uređuju pitanja rada i zapošljavanja PUN. Standardizacijom se PUN omogućava i ravnopravno članstvo u školskim timovima, odnosno razvoj partnerskih odnosa s drugim odgojno-obrazovnim djelatnicima i roditeljima djece s teškoćama (Unison i sur., 2016). Nadalje, standardizacija zanimanja omogućava ono što je do sada ovisilo isključivo o motivaciji i volji pojedinca, a to je mogućnost daljnjeg stručnog usavršavanja kao važnog elementa u radu s djecom s teškoćama, posebice s onom djecom koja imaju probleme u ponašanju i djecom s poremećajem iz spektra autizma (Kerins, Casserly, Deacy, Harvey, McDonagh, Tiernan 2018). Unatoč izradi standarda zanimanja, još uvijek nema konkretnih promjena u praksi Republike Hrvatske, a do sada uočeni problemi ostaju čvrstih temelja.

ZAKLJUČAK

Temelji uključivanja djece s teškoćama u redovni odgojno-obrazovni sustav, utkani u svjetske obrazovne i socijalne politike, počivaju na pokretu za prava osoba s invaliditetom koji je započeo 70-ih godina 20. stoljeća. Republika Hrvatska posljednjih trideset godina aktivno uvo-

di pravne i praktične implikacije kojima je cilj ostvarenje odgojno-obrazovne inkluzije. PUN u Republici Hrvatskoj predstavljaju najrašireniji oblik podrške djeci s teškoćama u redovnom odgojno-obrazovnom sustavu te se slična nastojanja očekuju i u budućnosti. No, na polju zakonsko-pravne osnove djelovanja PUN-a uočavaju se brojni izazovi. Povećanje potrebe za uključivanjem PUN, neujednačenost praksi uključivanja, djelovanja i opsega posla PUN, nedostatne edukacije, nemogućnost daljnjeg stručnog usavršavanja, privremenost zaposlenja, niske plaće te nedovoljna zaštita prava pomoćnika u nastavi samo su neka pitanja na koje Republika Hrvatska treba dati odgovor. Unatoč uključivanju PUN u Hrvatski kvalifikacijski okvir 2021. godine, proces standardizacije zanimanja pomoćnik u nastavi još uvijek nije u potpunosti realiziran. Republici Hrvatskoj nedostaju sustavna znanstvena istraživanja usmjerena na pomoćnike u nastavi, naročito istraživanja o edukaciji i učinkovitosti odgojno-obrazovne inkluzije posredovanjem pomoćnika u nastavi. Sustavno provedena nacionalna istraživanja pridonijela bi stvaranju eksplicitnih zakonskih odredbi koje bi nedvosmisleno regulirale sva važna pitanja na području prava i obveza pomoćnika. Takva istraživanja mogla bi ponuditi jasne smjernice za profesionalizaciju zanimanja pomoćnik u nastavi u Republici Hrvatskoj. Nedvojbena, jačanje statusa pomoćnika u nastavi osigurava i unaprjeđenje položaja najranjivije skupine našeg društva, djece i učenika s teškoćama.

LITERATURA:

- Ainscowa, M., Sleeb, R., Bestb, M. (2019). Editorial: the Salamanca Statement: 25 years on. *International journal of inclusive education*, 23(7–8), 671–676. doi.org/10.1080/13603116.2019.1622800
- Blatchford, P., Russell, A.R., Webster, R. (2012). *Reassessing the Impact of Teaching Assistants: How Research Challenges Practice and Policy*. Oxon: Routledge.
- Booth, T., Ainscow, M (2002): Index for Inclusion: developing learning and participation in schools, CSIE, New Redland Building, Coldharbour lane, Frenchay, Bristol BS16 1 QU, UK.
- Bukvić, Z. (2022). Teaching assistants' professional support for students with disabilities and their role in inclusive education, *Život i škola 1-2*(68), 9-25. doi.org/10.32903/zs.68.1-2.1
- Deklaracija o pravima osoba s invaliditetom (NN 47/2005). Pribavljeno 16. 8. 2022. s: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2005_04_47_911.html
- Drandić, D. (2017). Uloga pomoćnika u nastavi u provođenju inkluzivnog obrazovanja, *Napredak 158* (4), 439-459.
- Drandić, D., Lazarić, L. (2018). *Pomoćnik u nastavi u inkluzivnom obrazovanju*. Pula: Sveučilište Jurja Dobrile u Puli.
- Drandić, D., M. Radetić Paić M. (2020). Suradnja u inkluzivnim školama: Kako pomoćnici u nastavi procjenjuju njihovu suradnju s učiteljima razredu? *Ljetopis socijalnog rada 27*(1), 151-178. doi.org/10.3935/ljsr.v27i1.287
- Državni pedagoški standard osnovnoškolskoga sustava odgoja i obrazovanja (NN 63/2008). Pribavljeno 16. 7. 2022. s: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2008_06_63_2129.html

- Gašpar A., Ostojić Baus, J., Jakovčev, M. (2017). Promiču li hrvatske čitanke socijalni model invaliditeta? *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 53(1), 76-85.
- Giangreco, M. F., Doyle, M. B. (2007). Teacher assistants in inclusive schools. In L. Florian (ed.), *The SAGE handbook in special education*, 429-439. Sage. doi.org/10.4135/9781848607989.n33
- Giangreco, M. F. (2013). Teacher Assistant Supports in Inclusive Schools: Research, Practices and Alternatives. *Australasian Journal of Special Education*, 37(2), 93 - 106 doi: 10.1017/jse.2013.1
- Hrvatski kvalifikacijski okvir. Pribavljeno 17. 8. 2022. s: <https://hko.srce.hr/registar/standard-zanimanja/detalji/88>
- <https://www.srednja.hr/novosti/drasticno-povecanje-broj-pomocnika-nastavi-pet-godina-poras-tao-vise-290>
- <https://www.asoo.hr/obrazovanje/obrazovanje-odraslih/pretrazivanje-obrazovanja-odraslih/>
- Igrić, Lj., & Cvitković, D. (2013). Supporting inclusion of children with special needs. A study of classroom assistants and mobile team of special needs educators in regular schools. In: H. Berit (ed.), *Research Project Preparation within Education and Special Needs Education, Johnsen*, (305-315). Cappelen Damm Akademisk.
- Igrić, Lj. (2015). *Osnove edukacijskog uključivanja - Škola po mjeri svakog djeteta je moguća*. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu - Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, Školska knjiga.
- Igrić, Lj., Marinić, M., Maljevac, A. (2021). Usporedba perspektiva učitelja i pomoćnika u nastavi o potrebnim kompetencijama za poslove pomoćnika u nastavi. *Croatian Journal of Education*, 23(2), 605-650.
- Ivančić, Đ., Stančić, Z. (2013). Stvaranje inkluzivne kulture škole. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 49(2), 139-157.
- Jurković, D., Penić Jurković, A., Maglić, I. (2020). Autizam i samopercepcija znanja pomoćnika u nastavi. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 56(2), 132-153.
- Kerins, P., Casserly, A. M., Deacy, E., Harvey, D., McDonagh, D., Tiernan, B. (2018). The Professional Development Needs of Special Needs Assistants in Irish Post-primary Schools. *European Journal of Special Needs Education*, 33(1), 31-46. doi.org/10.1080/08856257.2017.1297572
- KOLEKTIVNI UGOVORI (2018). *Kolektivni ugovor za zaposlenike u osnovnoškolskim ustanovama*. (NN 51/2018). Pribavljeno 16. 7. 2022. s: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/full/2018_06_51_1018.html
- KOLEKTIVNI UGOVORI (2022). *Temeljni kolektivni ugovor za zaposlenike za službenike i namještenika u javnim službama*. (NN 56/2022). Pribavljeno 22. 8. 2022. s: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2022_05_56_800.html
- Martan, V. (2018). Pregled istraživanja inkluzivnog odgoja i obrazovanja iz perspektive učitelja i studenata. *Školski vjesnik* 67(2), 265-285.
- Ministarstvo znanosti i obrazovanja i sporta (2011). *Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje*. Pribavljeno 22. 7. 2022. s: Nacionalni_okvirni_kurikulum.pdf (mzos.hr)

- Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa (2010). *Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o broju učenika u redovitom i kombiniranom razrednom odjelu i odgojno-obrazovnoj skupini*. (NN 73/2010). Pribavljeno 15.7.2022 s: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2010_06_73_2178.html
- Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta (2014). *Pravilnik o postupku utvrđivanja psihofizičkog stanja djeteta, učenika te sastavu stručnih povjerenstava*. (NN 67/2014). Pribavljeno 15. 7. 2022. s: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2014_06_67_1279.html
- Ministarstvo znanosti i obrazovanja i sporta (2015). *Pravilnikom o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju*.(NN, 24/2015). Pribavljeno 23. 8. 2022. s: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2015_03_24_510.html
- Ministarstvo znanosti i obrazovanja (2017). *Okvir za poticanje i prilagodbu iskustva učenja te vrednovanje postignuća djece i učenika s teškoćama*. Pribavljeno 20. 7. 2022. s : Okvir za poticanje i prilagodbu iskustava učenja te vrednovanje postignuća djece i učenika s teškoćama.pdf (gov.hr)
- Ministarstvo znanosti i obrazovanja (2018). *Pravilnik o pomoćnicima u nastavi i stručnim komunikacijskim posrednicima*. (NN 102/2018). Pribavljeno 24. 7. 2022. s: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2018_11_102_1992.html
- Nacionalna strategija za izjednačavanje mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2017. do 2020. godine* (NN 47/2017) . Pribavljeno 16. 7. 2022. s: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2017_04_42_967.html
- Navarro Masdeu, F. (2015). Learning support staff: A literature review, *OECD Education Working Papers No. 125*. doi.org/10.1787/19939019
- Nilholm, C. (2021). Research about inclusive education in 2020 – How can we improve our theories in order to change practice?, *European Journal of Special Needs Education*, 36(3), 358-370. doi.org/10.1080/08856257.2020.1754547
- OECD (2023). Policy brief on improving the effectiveness of inclusive and social entrepreneurship training schemes. Pristupljeno 29.7.2022 s: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=en&pubId=8376&furtherPubs=yes>
- Romstein, K., Velki, T. (2017). Pomoćnici u nastavi: Problemi u praksi i percepcija vlastite uloge u nastavnom procesu, *Život i škola* 63(1), 151-168.
- Salend, S. J. (2016). *Creating inclusive classrooms: Effective, differentiated and reflective practices (8th ed.)*. Columbus, OH: Pearson.
- Sharma, U., Salend, S. J. (2016). Teaching Assistants in Inclusive Classrooms: A Systematic Analysis of the International Research, *Australian Journal of Teacher Education* 41(8), 18–134. doi:10.14221/ajte.2016v41n8.7
- Teodorović, B., Bratković, D. (2001). Osobe s teškoćama u razvoju u sustavu socijalne skrbi, *Revija za socijalnu politiku*,3,279-290. doi.org/10.3935/rsp.v8i3.200
- Thomas, G. i Glenny, G. (2002). Thinking about Inclusion: Whose reason? What evidence? *International Journal of Inclusive Education*, 6 (4), 345-370.
- UNESCO (2005). *Guidelines for Inclusion; Ensuring Access to education for All*, Paris. Preuzeto 10. kolovoza 2022 s: <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001402/140224e.pdf>

- UNICEF (2007). „A human rights-based approach to education for all”, framework for the realization of children’s right to education and rights within education Dostupno na: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000154861>
- Unison, Naht; Net i sur. (2016). *Professional standards for teaching assistants. Advice for headteachers, teachers, teaching assistants, governing boards and employers*. Pribavljeno 30. 8. 2022 s: <https://www.unison.org.uk/content/uploads/2016/06/Teaching-Assistant-ProfessionalStandards.pdf>
- United Nations (2006). *United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities*. New York, NY: United Nations.
- United Nations (2015). Transforming our world: The 2030 agenda for sustainable development. Preuzeto 15. kolovoza 2022. s: <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/21252030%20Agenda%20for%20Sustainable%20Development%20web.pdf>
- Ustav Republike Hrvatske (pročišćenit ekst).(2010). (NN, 85/10).
- Vijeće Europe (1961). *Europska socijalna povelja*. Pribavljeno 28.7. 2022. s: [Europska socijalna povelja \(srce.hr\)](http://srce.hr)
- Vlada Republike Hrvatske (2017). Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2017. do 2020. godine. (NN 42/2017). Pribavljeno 19.7.2022. s: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2017_04_42_967.html
- Vlada Republike Hrvatske (2009). *Odluka o objavi Opće deklaracije o ljudskim pravima*. (NN 12/2009). Pribavljeno 15. 8. 2022. s: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/medunarodni/2009_11_12_143.html
- Vlada Republike Hrvatske (2014). *Strategija obrazovanja znanosti, i tehnologije*. Pribavljeno 22.7. 2022. s: <https://vlada.gov.hr/strategija-obrazovanja-znanosti-i-tehnologije-nove-boje-znanja/151>
- Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi* (NN 68/2018). Pribavljeno 24.7.2022. s: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2018_07_68_1398.html
- Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi*. (NN 87/2008). Pribavljeno 23.7. 2022. s: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2008_07_87_2789.html
- Zakon o potvrđivanju Fakultativnog protokola uz Konvenciju o pravima djeteta o postupku povodom pritužb*. (NN 2/2017). Pribavljeno 1. 8. 2022. s: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/medunarodni/2017_03_2_3.html
- Zakon o suzbijanju diskriminacije* (NN 85/2008). Pribavljeno 24. 7. 2022. s: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2008_07_85_2728.html
- Zakon o potvrđivanju Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i Fakultativnog protokola uz Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom* (NN 6/2007). Pribavljeno 16. 8. 2022. s: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/medunarodni/2007_06_6_80.html
- Zakon o proglašenju zakona o potvrđivanju Europske konvencije o ostvarivanju dječjih prava* (NN 1/2010). Pribavljeno 24. 7. 2022. s: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/medunarodni/2010_02_1_4.html
- Zhaoa, Y., Rosea, R., Shevlin, M. (2021). Paraprofessional support in Irish schools: from special needs assistants to inclusion support assistants. *European journal of special needs education*, 36(2), 183–197. doi: 10.1080/08856257.2021.1901371

- Zuckerman, Z. (2016). Inkluzivno obrazovanje učenika s razvojnim teškoćama. *Summa pedagogica*, Naklada Benedikta. Velika Gorica
- Spajić-Vrkaš V. (2001). *Obrazovanje za ljudska prava i demokraciju: Zbirka međunarodnih i domaćih dokumenata* (str. 1-301). Zagreb: Hrvatsko povjerenstvo za UNESCO i Projekt Obrazovanje za mir i ljudska prava za hrvatske osnovne škole.
- Webster, R., De Boer, A. (2021). Where next for research on teaching assistants: the case for an international response, *European Journal of Special Needs Education*, 36(2), 294-305. doi:10.1080/08856257.2021.1901368
- Webster, R., Blatchford, P., Bassett, P., Brown, P., Martin, C., Russel, A. (2014). The wider pedagogical role of teaching assistants. *School Leadership and Management*, 31(1), 3-20.

LEGAL FRAMEWORK AS THE BASIS OF ACTIVITIES OF TEACHING ASSISTANTS

Abstract

In terms of the inclusion of students with disabilities (SEN) in regular educational institutions, the Republic of Croatia has been active since the 1980s. In recent times, the process of educational inclusion has been largely facilitated through teaching assistants (TAs) who serve as professional communication mediators, providing support for the education and socialization of students with disabilities. Given the continuous growth in the number of students with disabilities, there is an expected increase in the demand for teaching assistants/communication mediators in the educational process. While the Republic of Croatia has recognized this need, as reflected in the Constitution (2010) and its educational policy, and by adopting the "Regulations on Teaching Assistants and Professional Communication Mediators" (OG 102/2018), there is still a lack of solid legal foundations that clearly define the selection criteria, competencies, systematic evaluations, education, and support for individuals performing TA duties. This research aims to provide an overview of the legal regulations related to the inclusion of assistants/communication mediators in the educational process and identify areas that are insufficiently regulated by the law. Although research in the field of inclusive upbringing and education through the mediation of TAs is increasing, with a focus on the attitudes, competencies, and cooperation of TAs and teachers, it remains limited and inadequate. This paper highlights the challenges through document review and aims to contribute to the standardization of educational policies at the national level.

Keywords: *educational inclusion, legislative framework, teaching assistant*